

بسم الله الرحمن الرحيم

ویژه نامه

عوامل پیروزی بر استکبار جهانی از منظر قرآن کریم

معاونت پژوهش موسسه آموزش عالی جوردی

زینبیه

۱۴۰۱-۱۴۰۲

معانی لغوی استکبار

در زبان عربی

از ماده «کبر» به
معنای:
بزرگ شده،
برتری خواهی،
امتناع از پذیرش حق
از روی عناد و تکبر،
سلطه جویی،
استعمار و
استثمار

موردنظر این پژوهش: استکبار به معنای زورگویی و ستمگری

در زبان فارسی

زورگویی
ستمگری
زورمندی
افزون خواهی
دوری از ارزش‌های
معنوی بر اثر دستیابی
به زور و قدرت.

اسماعیل بن حماد، جوهری، الصحاح، ج ۲، بیروت: دارالعلم، ۱۴۰۴، ص ۸۰۱.
استثمار به معنای بهره‌کشی یک طرفه است (نجفعلی، میرزایی، فرهنگ اصطلاحات معاصر، قم: دارالتقلین، ۱۳۸۱، ص ۶۱).

احمد، ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، ج ۵، قم: مکتب الاعلام الاسلامی، بی‌تا، ص ۱۵۳.
غلامحسین، صدری افشار و همکاران، فرهنگ زبان فارسی امروز، چاپ اول، تهران: مؤسسه نشر کلمه، ۱۳۶۹، صص ۵۶-۵۷.

معنای اصطلاحی استکبار

در تعریفی کامل‌تر استکبار عبارت است از اینکه: کسی بخواهد خود را مافوق دیگری و بزرگتر از او جلوه دهد؛ بخواهد به دیگران بقبولاند که او از آنان شریف‌تر و محترم‌تر است، به چنین کسی می‌گویند تکبر و استکبار ورزید و دیگران را خوار و کوچک شمرده است.

نفس را بالاتر از حد خود بردن
خود بزرگ‌بینی
طلب بزرگی
خود را بزرگ‌شمردن
خود را مجاهده نموده در به دست آوردن چیزی،
حال اگر آن چیز از راه صواب باشد خوب و در غیر این صورت،
قبیح و مذموم است.

■ فضل بن حسن، طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱، قم: ناصر خسرو، ۱۳۷۳، ص ۸۱.

■ میرزا ابوالحسن، شعرانی، نثر طوبی، ج ۲، چاپ یازدهم، تهران: کتاب فروشی اسلامیة، ۱۳۹۸، ص ۳۲۴.

■ سید محمد حسین، طباطبائی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۸، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۷، ص ۲۹.

عوامل اجتماعی پیروزی بر استکبار جهانی

عوامل اجتماعی به آن دسته از عواملی اطلاق می شود که وجه عمومی داشته و بدون طرف مقابل محقق نگردد به طوری که با تقویت و عمل بر اساس آن ها چنان در رفتار انسان ها جای گیرد که پیروزی بر استکبار را تضمین نماید. عوامل اجتماعی در این گفتار عبارتند از:

استقامت

صبر

**آمادگی
نظامی**

**احیای امر به
معروف و نهی
از منکر**

در لغت به معنای: خود داری در تنگنا و گرفتاری
(حسین بن محمد، راغب اصفهانی، مفردات قرآن کریم، ج ۸، ص ۱۵۴)

در اصطلاح به معنای: نگهداری نفس، بنابر مقتضای شرع و عقل، نگهداری نفس از آنچه عقل و شرع مقتضی حفظ از آن است.
محمد بن مکرم، ابن منظور، لسان العرب، ج ۴، ص ۴۳۸.

۱. صبر

قرآن کریم در آیات متعددی صبر را عامل مهمی در عرصه‌های گوناگون معرفی می‌نماید

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَدْرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ أُولَئِكَ لَهُمْ عَقَبَى الدَّارِ

و آن‌ها که بخاطر ذات (پاک) پروردگارشان شکیبایی می‌کنند و نماز را برپا می‌دارند و از آنچه به آن‌ها روزی داده‌ایم، در پنهان و آشکار، انفاق می‌کنند و با حسنات، سیئات را از میان می‌برند پایان نیک سرای دیگر، از آن آن‌هاست». (رعد ۱۳ / آیه ۲۲)

«وَأَوْثَرْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَظْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَرْنَا مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ فِرْعَوْنَ وَقَوْمَهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ»
و مشرق‌ها و مغرب‌های پر برکت زمین را به آن قوم به ضعف کشانده شده (زیر زنجیر ظلم و ستم)، واگذار کردیم و وعده نیک پروردگارت بر بنی اسرائیل، بخاطر صبر و استقامتی که به خرج دادند، تحقق یافت و آنچه فرعون و فرعونیان (از کاخ‌های مجلل) می‌ساختند، و آنچه از باغهای داربست‌دار فراهم ساخته بودند، در هم کوبیدیم». (اعراف ۷ / آیه ۱۳۷)

۲. استقامت

لغت به معنای متعهد بودن در راه مستقیم می باشد
(محمد حسین، راغب اصفهانی، مفردات فی غریب القرآن)

در اصطلاح بر طلب قیام در هر امری، خواه ارادی،
طبیعی و عملی باشد که دوام و استمرار از لوازم
حقیقی آن است.

(حسن، مصطفوی تبریزی، التحقیق فی کلمات القرآن کریم، ج ۹، ص ۳)

**قرآن کریم استقامت در برابر
دشمنان را به عنوان اصلی مهم
بیان می کند**

«فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ»

پس همان گونه که فرمان یافته ای، استقامت کن و همچنین کسانی که با تو بسوی خدا
آمده اند (باید استقامت کنند)! و طغیان نکنید، که خداوند آنچه را انجام می دهید می بیند.

(هود ۱۱)

مراد از «استقامت» در آیه فوق این است که انسان از نفس خود بخواهد که درباره آن امر قیام کند و
آن را اصلاح نماید به طوریکه دیگر فساد و نقض به آن راه نیابد و به حد کمال و تمامیت خود
برسد. ذکر این مطلب اهمیت دارد که نهی بعد از امر به استقامت، نهی از قصور و کوتاهی در کار و
تقصیر و تفریط نیست بلکه نهی از زیاده روی و افراط و از حد گذشتن و طغیان و سرکشی است.

(سید محمد حسین، طباطبائی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۱)

واژه های استقامت، پایداری، استواری و ثبات قدم همه به معنای:

آن ایستادن و باقی ماندن بر مسئله‌ای تا رسیدن به هدف یا اهداف مورد نظر است. از با به پا خواستن مؤمنان و افراد جامعه و استقامت و پایداری در برابر مستکبران محقق می‌شود

و این یک سنت الهی است که اگر امتی استقامت بورزند، اهل حق بر باطل پیروز می‌شوند

«وَلَقَدْ كَذَّبْتَ رَسُولٌ مِّن قَبْلِكَ فَصَبِّرْ وَلَا عَلَىٰ مَا كَذَّبُوا وَابْذُرُوا حَتَّىٰ أَتَاهُم نَصْرُنَا وَلَا مَبْدَلُ
لِّكَلِمَاتِ اللَّهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَّبِإِ الْمُرْسَلِينَ»

پیش از تو نیز پیامبرانی تکذیب شدند و در برابر تکذیب‌ها، صبر و استقامت کردند و (در این راه)، آزار دیدند، تا هنگامی که یاری ما به آن‌ها رسید. (تو نیز چنین باش و این، یکی از سنت‌های الهی است) و هیچ چیز نمی‌تواند سنن خدا را تغییر دهد و اخبار پیامبران به تو رسیده است.

آیه فوق بر این مطلب دلالت دارد که هر قومی که در مسیر حق حرکت نماید و در این مسیر استقامت و پایداری نماید، نصرت خداوند شامل آن‌ها می‌شود و این سنت قطعی خداوند است که در آن هیچ تخلفی نیست.

۱.۳ احیای امر به معروف و نهی از منکر

رهبر انقلاب اسلامی ایران
فریاد کشیدن بر سر آمریکای
از روی منطق است
بن فریاد کشیدن بر سر آمریکا
از روی تعصب نیست، از روی
بهاست نیست، از روی لجبازی
نیست؛ از روی منطق است.
تکی به یک پشتوانه و عقبه ی
منطقی و فکری است.

«امر به معروف»: به معنای فرمان دادن به هر کاری است که عقل و شرع آن کار را خوب بدانند، واداشتن افراد جامعه به انجام کارهای واجب و مستحب
«نهی از منکر»: به معنای بازداشتن از هر کاری است که عقل یا شرع آن کار را بد و قبیح بدانند، بازداشتن آن‌ها از کارهای حرام و مکروه، نهی از منکر است.

امر به معروف و نهی از منکر یکی از اصول عملی اسلام و از مهم‌ترین و عظیم‌ترین فرائض دینی در اسلام و فقه اسلامی، غایت بعثت همه‌ی انبیای الهی در میان مردم و پیاده‌سازی آن در جامعه‌ی بشری بوده است. پس اگر چنین فرض شود که روزی بساط آن بر چیده و یا از جهت اجرای آن در جامعه اهمال صورت پذیرد، نتیجه‌ای جز از بین رفتن دین، گسترش فساد، تباهی و سلطه مستکبران نخواهد داشت.

«وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ؛

ما در هر امتی رسولی برانگیختیم که خدای یکتا را پرستید و از طاغوت اجتناب کنید. خداوند گروهی را هدایت کرد و گروهی ضلالت و گمراهی دامانشان را گرفت پس در روی زمین بگردید و ببینید عاقبت تکذیب‌کنندگان چگونه بود».

آیه فوق دلالت بر اولین وظایف پیامبران الهی می‌کند که مأمور بودند امت‌ها را به یکتاپرستی امر نمایند و آن‌ها را از اطاعت طاغوت نهی نمایند. علاوه بر آن در قرآن کریم آیات متعددی وجود دارد که بر ضرورت امر به معروف و نهی از منکر در جامعه اشاره دارند تا حدی که بهترین امت‌ها را کسانی معرفی می‌نماید که این دو فرضیه را اجرا می‌کنند.

«وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْنَ
عَنِ الْمُنْكَرِ...»

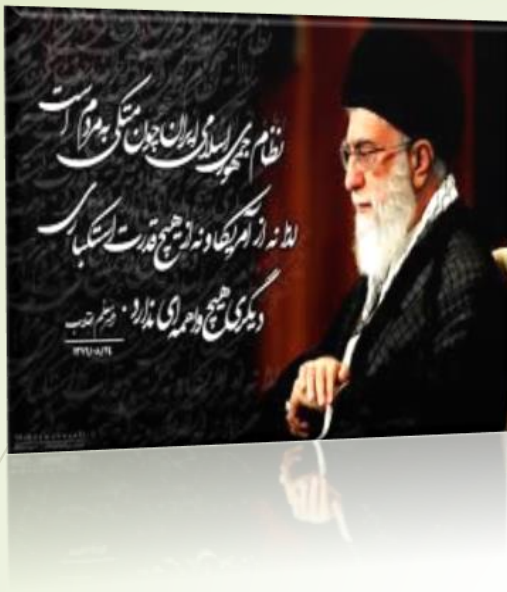
مردان و زنان باایمان، ولی (و یار و یاور) یکدیگرند امر به معروف، و نهی از
منکر می کنند». (توبه ۹ / آیه ۷۱)

«كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ
الْمُنْكَرِ...؛ شما بهترین امتی بودید که به سود انسانها آفریده شده اند (چه
اینکه) امر به معروف و نهی از منکر می کنید».

دقت در آیات قرآن کریم نشان می‌دهد که این دو فرضیه می‌تواند در رستگاری یک جامعه اثر داشته باشد؛ چرا که از تجربیات قطعی بشر این است که اندوخته‌های فکری انسان با گذشت زمان به فراموشی سپرده می‌شود مگر آنکه پیوسته یادآوری شود و در مرحله‌ی عمل تکرار گردد. از همین جاست که پیوند علم و عمل مشخص می‌گردد؛ زیرا علم، انسان را به عمل راهنمایی می‌کند و عمل شایسته، بر آگاهی و بینش انسان می‌افزاید. از این رو، در یک جامعه‌ی سالم همه باید برای پاسداری از فرهنگ و معرفت خویش بکوشند و با امر به معروف و نهی از منکر، رفتار شایسته و افکار صحیح را تثبیت نمایند. بی‌شک یکی از این رفتارهای شایسته مبارزه با استکبار و نهی سلطه‌گری مستکبران در جامعه است. به گونه‌ای که قرآن کریم آن را از اوصاف زنان و مردان مؤمن معرفی می‌نماید

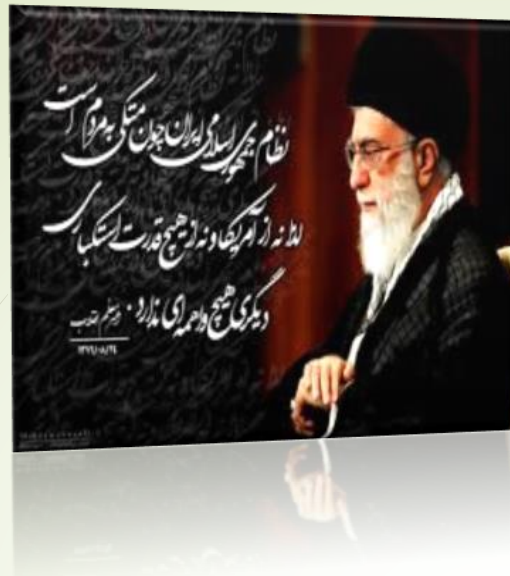

بنابراین با ترویج و احیای امر به معروف و نهی از منکر علاوه بر تقویت روحیه‌ی استکبارستیزی در جامعه، زمینه دخالت و نفوذ استکبار و مستکبران نیز برچیده می‌شود؛ چرا که این دو فرضیه روحیه عزت را در افراد به وجود می‌آورند به گونه‌ای که افراد جامعه را از پذیرفتن هر گونه ظلم و ذلتی نهی می‌نماید و همین روحیه آن‌ها را در غلبه بر استکبار موفق و پیروز می‌گرداند. از سوی دیگر اگر به مسئله امر به معروف و نهی از منکر بی توجهی شود جامعه به سمت سقوط و از هم گسستگی حرکت می‌کند و مستبدان بر جامعه حاکم می‌شوند.

۴. آمادگی نظامی

آمادگی نظامی به مجهز شدن جامعه به تجهیزات و تسلیحات دفاعی و هجومی در مواجهه با دشمنان و مستکبران اطلاق می‌شود؛ زیرا هنگامیکه مستکبران در جامعه نفوذ کنند و امور جامعه را در دست بگیرند افراد جامعه یا باید تسلیم شوند و ذلت و سلطه‌گری آن‌ها را به جان بخرند و یا باید به مبارزه با آنان پردازند. در این صورت نیازمند ابزاری هستند تا به وسیله آن‌ها خود را مجهز نمایند و بر استکبار و مستکبران پیروز گردند.

«لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ»

ما رسولان خود را با دلائل روشن فرستادیم، و با آنها کتاب (آسمانی) و میزان (شناسایی حق از باطل و قوانین عادلانه) نازل کردیم تا مردم قیام به عدالت کنند و آهن را نازل کردیم که در آن نیروی شدید و منافی برای مردم است، تا خداوند بداند چه کسی او و رسولانش را یاری می‌کند بی‌آنکه او را ببینند خداوند قوی و شکست‌ناپذیر است».

واژه بأس

```
graph TD; A([واژه بأس]) --> B[به معنای تأثیر شدید]; A --> C[بیشتر در جنگ و دفاع استعمال می شود بدین جهت فرموده در آهن باسی شدید است]; A --> D[به طور مداوم جنگ ها، مقاتلات و انواع دفاع ها نیاز به آهن داشته]; A --> E[اقسام سلاح هایی که درست می کرده اند از آهن بوده است]; A --> F[در آهن قدرتی سخت است که به وسیله آن جنگیده];
```

به معنای تأثیر شدید

بیشتر در جنگ و دفاع استعمال می شود بدین جهت فرموده در آهن باسی شدید است

به طور مداوم جنگ ها، مقاتلات و انواع دفاع ها نیاز به آهن داشته

اقسام سلاح هایی که درست می کرده اند از آهن بوده است

در آهن قدرتی سخت است که به وسیله آن جنگیده

منظور از جمله «و منافع لناس» این
است که از آهن دو سلاح ساخته
می شود

یکی برای دفاع از خود مانند: سپر، زره
و کلاه خود

یکی برای زدن مانند: شمشیر، خنجر،
چاقو و سرنیزه.

آمادگی نظامی از نشانه های ایمان است

« لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يُجَاهِدُوا
بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ »

آن‌ها که به خدا و روز جزا ایمان دارند، هیچ گاه برای ترک جهاد
(در راه خدا) با اموال و جانهایشان، از تو اجازه نمی‌گیرند و
خداوند پرهیزگاران را می‌شناسد» و کسانی را که از مال و جان
خود در مسیر آمادگی جسمی و نظامی دریغ نمی‌کنند را مستحق
پاداش الهی می‌داند

خداوند علم ساخت ادوات جنگی را به
حضرت داوود آموزش میدهد

«وَأَلَّنَا لَهُ الْحَدِيدَ / أَنْ أَعْمَلَ سَابِغَاتٍ وَقَدَّرَ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوا
صَالِحاً إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ»

و آهن را برای داوود نرم کردیم. (و به او گفتیم:) زره‌های کامل و
فراخ بساز، و حلقه‌ها را به اندازه و متناسب کن و عمل صالح بجا
آورید که من به آنچه انجام می‌دهید بینا هستم.

آیه فوق در ضرورت تجهیز ادوات جنگی و دفاع در برابر دشمن، چگونگی ساختن آن را به حضرت داوود (علیه السلام) تعلیم می دهد و می فرماید:

«ما آهن را برای او مانند گل و موم، نرم کردیم به طوری که با دست بدون آتش و کوبیدن با چکش، هر چه را که می خواست با آن درست می کرد. سپس خداوند دستور می دهد که زره های کامل و فراخ بسازد و حضرت داوود (علیه السلام) نخستین فردی بود که زره را ساخت. پیش از آن از صفحه های آهن استفاده می شد و حتی در چگونگی ساختن زره، چنین تعلیم می دهد؛ در بافت و ساختن زره تناسب را مراعات کن، بنابراین میخ ها را نه آن اندازه نازک و ظریف قرار ده که در جای خود محکم نباشند و تکان بخورند و نه آن اندازه ضخیم و درشت قرار ده که حلقه های زره را بشکنند.

اهمیت آمادگی نظامی در عصر کنونی از هر زمانی بیشتر است؛ زیرا مستکبرانی مانند اسرائیل و آمریکا تهاجم را در جهات مختلف نظامی و فرهنگی شروع کرده‌اند. در جهت فرهنگی از طریق شبهه‌افکنی و ایجاد تزلزل در مبانی اعتقادی و از طریق نشر فساد و ایجاد آلودگی‌های اخلاقی با تمام قدرت به میدان وارد شده‌اند و در این میان هزینه‌های سنگینی را صرف نموده‌اند. از این رو باید در مقابل چنین مستکبرانی مجهز به تسلیحات و تجهیزات دفاعی، علمی و فرهنگی بود؛ چراکه هر گونه ضعف و غفلت هزینه‌های گزافی را برای جامعه اسلامی به بار خواهد آورد. به خاطر همین در برابر کسانی که نقشه نابودی مسلمانان را کشیده‌اند، خداوند دستور جهاد دفاعی و توسل به قدرت نظامی داده شده است و چه بسا بیشتر جنگ‌های اسلامی در زمان پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) مانند جنگ احد، احزاب، حنین، موته و تبوک از همین قبیل جنگ‌ها بوده است.

نتیجه گیری

استکبار پدیده مذمومی است که در طول تاریخ بشریت، منشأ بسیاری از فسادها و گمراهی‌ها بوده است. از این رو برای اینکه بتوان بر استکبار پیروز شد نیازمند الگویی هستیم تا با استناد به آن بتوان شیوه‌های صحیح پیروزی بر استکبار را در عرصه بینشی، گرایشی و رفتاری آموخت.

آغاز هر تحولی در جامعه نیازمند عامل معرفتی است به گونه‌ای که معرفت نسبت به خداوند و معرفت نسبت به عوامل پیروزی بر استکبار مانند آگاهی- بخشی، فرهنگ‌سازی و آموزش می‌تواند فرهنگ مبارزه با استکبار را با استناد به آموزه‌های قرآنی در جامعه نهادینه نماید.

ذکر این مطلب ضروری است؛ زمانی استکبارستیزی می‌تواند در جامعه فرهنگ‌سازی شود که در مسیر استمرار، پذیرش اجتماعی و پایداری از طریق تعلیم قرار گیرد.